

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ

Спецвипуск 6

Матеріали міжнародної
науково-практичної конференції
«Національні пріоритети України в контексті
атлантичної та європейської інтеграції»

6 листопада 2008 р.

Ужгород

КОНФЕСІЙНА БОРТЬБА МІЖ ГРЕКО-КАТОЛИКАМИ ТА ПРАВОСЛАВНИМИ НА ПІДКАРПАТСЬКІЙ РУСІ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1920-Х РОКІВ: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА

Данилець Ю.,

викладач кафедри історії України історичного факультету УжНУ

Після розпаду Австро-Угорщини та прилучення Закарпаття до Чехословаччини православний рух набрав стихійної сили. Центром православ'я залишалися с. Іза на Хустщині та с. Великі Лучки на Мукачівщині. Поширенню православного руху перешкоджало ряд факторів. По-перше, до православ'я переходили в основному селяни, а інтелігенція залишалася осторонь цього процесу. Православні залишалися без освіченої верхівки та без відповідної кількості духовенства. Саме це й було найуразливішим місцем у православному русі на початку ХХ ст. Друга причина, яка обмежувала поширення православ'я, полягала в тому, що православний рух на Закарпатті цілком зв'язав себе з москвофільством, беручи виключно російську мову за свою літературну і заперечуючи українство взагалі.

Окремі аспекти досліджуваної проблеми знайшли часткове висвітлення в історичній літературі. Так, М. Делеган зазначав, що часом у боротьбу між греко-католиками і православними втручалися органи місцевої влади, у тому числі і жандарми [1]. Слушне зауваження стосовно конфесійної боротьби зробив канадський вчений П.-Р. Магочій: „Греко-католики дорікали чехословацькому урядові за його підтримку православ'я і за антикатолицьку політику взагалі, а прихильники православ'я звинувачували його в „поліційних репресіях“ і втручанні в роботу правоохоронних органів” [2]. О. Атанасій (Пекар), що підійшов до розкриття проблеми з позиції греко-католицької церкви писав: „Місцева жандармерія часто відмовлялася боронити священика. Тоді чесніші й поважніші селяни рішались охороняти свого душ пастиря. По селах розпочалася кровопролитна боротьба, яка по волі захопила майже цілу Мараморощину. Люди ділилися на два ворожі табори, які взаємно побороювали себе, мстились і шкодили собі навзаєм” [3].

Метою даної публікації є дослідження причин та наслідків релігійної боротьби між греко-католиками та православними у першій половині ХХ ст. Нами поставлено ряд завдань: на основі архівних джерел розглянути головні аспекти релігійної боротьби; вивчити вплив чехословацького уряду на вирішення даного питання; на прикладі конфліктів в окремих селах виявити спільні риси, що характеризують досліджувану проблему.

Міжнародна ситуація, що склалася після Першої світової війни, в цілому сприяла православному рухові. 15 червня 1920 р. центральний уряд Підкарпатської Русі видав розпорядження, що регулювало релігійні відносини у краї. У документі вказувалося, що всі громадяни Чехословацької Республіки мають право сповідувати будь-яку релігію і переходити з одного віросповідання в інше [4]. Треба визнати, що вищенаведене розпорядження не принесло відповідних результатів.

На початку 1920-х рр. на Підкарпатській Русі виникла релігійна боротьба між греко-католиками та православними, що призвела до небажаних наслідків. Перехід у православ'я у кожному селі відбувався дуже неоднозначно, тому що майже ніколи не переходило все населення. Якщо православних вірників у селі було більшість, то вони вивозили священика з його майном за межі села, запрошували православного священика та святили церкву. Так вийшло у Великих Лучках, Буштині, Нересниці, Бедевлі, де навіть дійшло до кривавих сутичок з жандармами, та в інших селах. У селах, де православні мали меншість, велася багаторічна суперечка, що закінчувалася судовими вироками та арештами.

Стрімкий відтік вірників хвилював греко-католицького єпископа Антонія (Папп), він намагався перешкодити цьому процесу шляхом звернень до керівників різного рівня. Так, 16 серпня 1920 р. він повідомив віце-губернатора П.Еренфельда, що після поїздки православної делегації до Праги, серед населення почали поширюватися чутки про можливість передачі греко-католицького майна православним громадам. Єпископ просив провести роз'яснювальну роботу в Хустському, Довжанському та Іршавському округах, з метою припинення можливих конфліктів [5]. У зверненні від 4 жовтня 1921 р. до того ж керівника єпископ писав: „Жадаю щоб у Вонігові шизматики повернули церкву назад уніатам за 24 години, і щоб винуватці достойну вину отримали” [6]. 8 грудня 1920 р. єпископ Антоній (Папп) звернувся до губернатора Підкарпатської Русі Г.Жатковича, з проханням припинити насилля православних проти греко-католиків в Кушниці Іршавського округу [7]. Виявлено декілька звернень греко-католицького єпископа до президента Чехословаччини Т.Масарика. 2 грудня 1920 р. єпископ писав: „До нинішнього дня церква і має-

ності 15 громад впали в жертву анархічного руху. Це в Марамороской: Нижній Бистрий, Селищі, Горінчово, Нанково, Данилово, Іза, Кошельово, Кричово, Липша, Терєбля, Уйбарово, Вонігово. Задне, Лисичево, і в Великих Лучках. У Білках, Великих Лучках, Чумальові, Копашньові та Егрєши продовжується агітація [8]. Єпархіальне керівництво просить і вимагає: 1) церкви і маєтки незаконно відібрані повернути законним власникам; 2) щоб необмежений пануючий терор, гоніння нашої віри, наших духівників і вірників припинився; 3) щоб москвофіли та релігійні агітатори із Підкарпатської Русі були виселені" [9]. У наступному листі, написаному на початку січня 1921 р., єпископ Антоній (Папп) писав: „Прошу від вас пане президенте захисту прав греко-католицької церкви, духівників та вірників" [10].

У свою чергу православний рух набув більшого розширення. За повідомленням греко-католицького священника з Великих Лучок М.Бачинського 9 листопада 1920 р. православний священник освятив державну школу для православних, які облаштували в приміщенні одну кімнату для церкви [11]. У листопаді 1920 р. церква перейшла до православних, які 28 листопада 1920 р. провели освячення церкви по новому обряду [12]. Після втручання єпископської адміністрації 8 грудня 1920 р. жандарми повернули церкву греко-католикам. Православним було дозволено відправляти службу у сільській школі [13]. Однак 19 квітня 1921 р. православні вигнали греко-католицького священника з села. Греко-католицькі жителі Великих Лучок у зверненні до Мукачівського окружного уряду просили заборонити православним користуватися церквою [14]. Мукачівський і Ужгородський суди зобов'язали 118 відповідачів, які привласнили греко-католицьку церкву та її майно, повернути все колишнім власникам та сплатити рахунок за судові витрати. Газета „Наука" за 22 травня 1922 р. писала, що в Мукачеві засуджено керівників селянського заворушення у Великих Лучках проти греко-католицької церкви [15]. Після цих вироків православна громада Великих Лучок звернулася з апеляцією до вищого суду в Брно, який скасував раніше винесені ухвали. Було переглянуто також виплату судових витрат, – лучківці повинні були оплатити лише послуги свого адвоката [16]. Станом на 22 листопада 1923 р. у Великих Лучках православні становили 85% всього населення [17]. У Горонді та Чаповцях Мукачівського округу православні мали більше 90% [18].

Тим часом, 7 лютого 1921 р. відбулося засідання Мукачівської Капітули, на якому єпископ зачитав повідомлення із Великих Лучок, Вільхівців, Угли, Кушниці, Луга, де відбувається переслідуван-

ня вірників і духівників, відбираються приходські дома, церкви, школи і маєтки греко-католицької церкви" [19]. Учасники зборів прийняли наступні рішення: „Капітула вишле трьох своїх членів до віце-губернатора з проханням, щоб Цивільне Управління опублікувало маніфест для всієї Підкарпатської Русі, в якому потрібно під загрозою покарання оголосити наступне: 1) рівноправ'я вірувань, свобода совісті непорушна має бути; 2) греко-католицьку віру змінювати тільки згідно законів можна і строго забороняється переслідування вірників, священників, учителів греко-католицького вірування; 3) церкви, приходські дома, школи і маєтки церковні законом забезпечені мають бути, а тому порушники і грабіжники строго мають бути покарані. Якщо в декотрих місцях ключі церковні чи гроші, маєтки насильно відібрані, нехай терміново повернуть їх власникам" [20]. 13 лютого 1921 р. віце-губернатор П.Еренфельд повідомив єпископа Антонія (Папп), що у відповідь на його звернення до голови уряду про захист греко-католицької церкви, місцевій владі Підкарпатської Русі наказано прийняти всі необхідні міри для забезпечення громадського порядку [21].

Єпископ Антоній (Папп) з метою приборкання православного руху провів ряд місій на Підкарпатській Русі. 24 вересня 1921 р. він відвідав Терєсву, де зібралося близько 660 чол. Один із вірників – житель с.Іза, учасник Марамороського процесу 1913-1914 рр. вигукнув „Ганьба!" Народ кричав, що єпископ мадярон. Між православними та греко-католиками виникла сутичка, під час якої один православний з Ізи був поранений уніатом [22]. Жандармська станція в Терєблі була підсилена 12 жандармами з довколишніх сіл [23]. З метою боротьби з православним рухом у 1924 р. було створено єпархіальну Канцелярію Оборони Віри [24].

Чисельні звернення греко-католицького єпископа та священників до влади призвели до інтенсивного вивчення православного руху чеськими урядовцями. Для проведення акцій проти православних вірників використовувалися поліцейські та військові формування. У звіті до Земського військового управління від 20 вересня 1920 р. головний жандарм К.Странік з Вонігова подав результати перевірки релігійної ситуації в наступних селах: Бедевя, Угля, Данилово, Дулово, Терєбля, Кричово, Чумальово. Він стверджував, що головною причиною розбрату між населенням був приїзд з Америки чи Росії осіб, що перейшли у православ'я. „Цей рух не можливо зупинити, він є добре організований, його підтримують емігранти, що повернулися з Америки" [25]. На початку жовтня 1920 р. для наведення громадського порядку в Чумальові, Кричові та Данилові були направлені уря-

дві війська. За повідомленням окружного декана О. Знобського від 18 жовтня 1920 р. в Данилові поручник заборонив греко-католицькому священику вступати до церкви, щоб не збурити православних [26]. Наступного дня війська виїшли із села, православні взяли ключі від церкви і провоздили богослужіння. У Чумалові, де православні становили 90%, вони забрали церкву від греко-католиків і не пускали священика ховати помрлих. Цілобпавити ситуацію у довіреному йому окрузі О. Знобський пропонував заарештувати головних активістів православного руху, повернути ключі уніатсько-му священику та заборонити православним користуватися церквою й дзвонами [27].

24 жовтня 1920 р. комісія у складі шкільного референта Пешка, поліційного референта Губера і поліційного комісара Райхрта вивчала релігійну ситуацію в селах: Данилово, Драгово, Золотарьово, Дулово, Терболю, Вонітово, Утлю, Колодне, Дулове, де відбувався перехід у православну віру [28]. Члени комісії виявили наступні факти: 1) У Данилові православний рух поширився від людей, що повернулися з Америки і руського полону та підтримувалися з с. Іза [29]. Православні забрали у місцевого священика ключі від церкви і його до служби не допускали. 19 жовтня 1920 р. головні учасники руху Л. Орос і О. Шимон були заарештовані і передані до суду у м. Хуст, але через деякий час їх звільнили. Після їх повернення у селі пройшли демонстрації православних вірників перед будинком священика та жандармською станцією. Жандармами 24 жовтня 1920 р. заарештували організаторів демонстрації і передали до суду [30]. 2) у Драгові православний рух не набув сильних проявів. Головним джерелом православного руху в окрузі було Чумалово, де активно діяв місцевий священик Крічфалуші. Організатором руху були М. Розман, котрий повернувся з Америки, і Бабич і В. Орсар. Подібна ситуація спостерігалася у Кринові, де православних очолював староста С. Стой-ка; 3) у Терболянському окрузі головним осередком православного руху була Терболя. Уніатсько-го священика місцеві жителі вигнали, кожної трьох неділі приїздив до них православний священик з Ізи. Комісія з'ясувала, що джерелом православноного руху в цьому окрузі є Іза [31]. Поліцейський референт Губер для встановлення правоправного руху в цьому окрузі є Іза [31]. Поліцейський референт Губер для встановлення правоправного руху в цьому окрузі є Іза [31].

ни зверталися до адміністративних органів. Брада відбирала від православних майно і передавала уніатам, уживаючи на це сили, жандармів або війська. В батрьох випадках православні опиралися і доходили до кровопролитних сутичок. Для люстрації можна навести деякі заголовки з тодішніх періодичних видань: "Неспокій из-за церковей", "Чумалевський бунт", "Снова пролилась кровь русских крестьян", "Жандармы победили", "Аресты и избивения православных", "Опять кровь", "Не дают молиться", "Церков у Нересниці дали назад", "Боролитесь", "Русофільством и православием". В деяких селах на Підкарпатській Русі конфлікти між греко-католицькими та православними вірниками продовжувалися впродовж багатьох років. У Терболянському окрузі можна виділити с. Бедево, де православні вірники 15 червня 1922 р. вивезли місцевого уніатського священика Т. Косея, разом з медблями за межі села [33]. Тоді з Тячева прибув невеликий загін жандармів, котрий не зміг впоратися з натовпом, і після чого змущений був відступити. Головний суддя доповів про цей випадок в Ужгороді, звідки відправили більший загін жандармів до Бедеві. Селяни з косами, мотиками та камином зруйнували жандармів, які пішли в штикову атаку. В результаті сутички 18 осіб було поранено, з них 2 померли в хустській лікарні [34]. У Нересниці 3 жовтня 1921 р. також дійшло до виселення уніатського священика К. Хіри з церковної фари. Жандармська станція у Вільхівцях вислала проти православних загін, який, однак, не міг захистити священика. З боку православних у жандармів полетіло каміння, два з них були поранені. Після пологів 3 жовтня 1921 р. з Дулового та Терболя було вислано жандармську підмугу, яка повернула греко-католицьким майно та заарештувала 10 осіб православних, в т.ч. і одну жінку. Для забезпечення порядку в Нересниці було залишено 10 жандармів [35]. Остаточо все майно греко-католиків було повернуто 22 червня 1922 р., а православні побудували собі нову церкву [36].

Найбільше протистояння між православними і греко-католиками відбувалося у Копашіві Хустського округу. 18 вересня 1922 р. православні відібрали ключі від церковника і священика та захопили церкву, фари і церковне майно. Згідно з судовим вироком від 8 грудня 1922 р. православні селяни повинні були повернути все майно греко-католикам та сплатити штраф 3389 крон [37]. За свідченням адвоката Л. Греші від 3 січня 1923 р., для впровадження рішення суду було необхідно залучити біля 100 жандармів [38]. 15 січня 1923 р. греко-католицький комітет Копашнева звернувся до Шкільного Реферату Цивільної Управи Підкарпатської Русі в Ужгороді з проханням повернути від

православних церковне майно [39]. З аналогічним проханням 24 січня 1923 р. звертався і намісник Хустського греко-католицького округу О.Бокшай. Він просив повернути греко-католикам церковну фару, школу, церковну касу та стверджував, що на фарі проживає православний священник Г.Кениз, який не хоче виконувати рішення суду [40]. Зважаючи на те, що православні добровільно не хотіли церкву передати, 12 січня 1923 р. за допомогою більше 40 жандармів ця акція була здійснена. До 14 січня 1923 р. в Копашневі залишався загін із 15 жандармів для дотримання правопорядку [41]. Але 18 березня 1923 р. православні знову захопили церкву. За рішенням Хустського окружного суду за №324/23 дії православних визнані незаконними, суд постановив повернути церкву старому власнику [42]. 4 лютого 1923 р. члени греко-католицького комітету просили від окружного та земського керівництва виділення жандармів та військових для проведення в дію рішення суду [43]. 4 квітня 1923 р. при окружному уряді в Хусті за участі представників православного та греко-католицького комітетів з Копашнева був складений протокол, у якому православні заявили, що їх в Копашневі проживає більше ніж уніатів і вони мають на церкву повне право, так як будували її своїми руками. В свою чергу, їхні опоненти заявляли, що церква є власністю греко-католицької єпархії з центром в Ужгороді, і що лише єпископ може розпоряджатися церквою та її маєтками [44].

За інформацією голови жандармської станції у Тересві Комаринського від 17 жовтня 1923 р. у Тересвянському окрузі спостерігалася наступна релігійна ситуація: у Кривому, Вільхівцях, Бедевлі, Калинах, Руській Мокрій, Широкому Лузі більшість населення становили православні, які володіли церквами та майном; у Тернові, Нересниці, Нягові, Ганичах, Підплеші, Тересві, Дубовому, Новоселиці населення за релігійним принципом ділилося, майже, навпіл, але церкви утримували греко-католики [45]. У названих селах діяли православні священники, що в основному отримали висвячення від празького архієпископа Савватія (Врабец). Серед них були Є.Ружицький, П.Назаревський [46]. Аналогічне релігійне становище було у в селах Тячівського округу. Православні становили абсолютну більшість (90%) у Терєблі, Углі, Кричові, Чумальові та володіли церковним майном [47]. Проти православних вірників Буштина та Новобарова у 1923 р. були порушені судові процеси. З православних священників, що працювали у названих селех слід відзначити І.Чернявіна (Буштино), І.Гриня, ієромонаха Бориса (Мидляк) (Теребля), С.Багана (Угль), І.Сидора (Кричово), Д.Томашівського (Чумальово) [48].

Активізація православного руху спостерігалася також на Рахівщині. 24 травня 1923 р. греко-католицький священник О.Ронайт з Ясіня повідомляв єпископа про те, що 29 травня 1923 р. православний ієромонах Олексій (Кабалюк) має намір приїхати в село з метою заснування православної громади. Священник просив єпископа звернутися до відповідних органів і заборонити православним вчинити заплановані дії [49]. Незважаючи на протести греко-католицького єпископа 29 травня 1923 р. Олексій (Кабалюк), у супроводі 3 монахів таки відвідав Ясіня. Він відправив службу на могилі матері та відвідав збори в будинку Ю.Кабалюка, де було засновано православну громаду [50]. 20 листопада 1923 р. рахівський греко-католицький парох П.Дем'янович у листі до єпископа писав: „Кабалюк Лей 7 новембра на полудне приїхал, у єдного вірника свого поселився, там различныя обряды кончил, и в ночи из хижы до хижы ходил и всякія моленія отправлял” [51]. 8 листопада 1923 р. в день св. Дмитра Олексій (Кабалюк) на кладовищі у Рахові відправив службу, на якій були присутні до 300 осіб. 9-11 листопада 1923 р. він відвідав Ясіня і Кобилецьку Поляну, де виконував різноманітні треби для православних вірників [52].

Дещо слабша релігійна боротьба між греко-католиками і православними у першій половині 1920-х рр. була в Волівському окрузі (нині Міжгірський р-н). Православний рух спостерігався у Воловому, Прислопі, Верхньому Бистрому, Нижній Колочаві, Торуні, Лопушному, Титковцях, Завійці. 24 березня 1923 р. за розпорядженням заступника голови окружного комітету у Воловому В.Бартунька, греко-католицька церква у Торуні була передана в користування православним [53]. 19 січня 1924 р. під час сутички між православними і греко-католиками декілька селян було поранено жандармами [54]. Через деякий час влада повернула церкву греко-католикам.

За повідомленням греко-католицького часопису „Душпастирь” у 1925 р. православні володіли греко-католицькими церквами, або церковним майном у наступних селах: Берлебаш, Барбово, Березники, Нижній Бистрий, Буштино, Волоське, Вільхівці, Вучкове, Горонда, Колочава-Горб, Горінчово, Данилово, Дулово, Задне, Іза, Калини, Канора, Копашнево, Кошельово, Крайниково, Липча, Великі Лучки, Руська Мокра, Нанково, Прислоп, Акна Рахів, Рахів-Розтока, Росушка, Руське, Нижнє Селище, Синевир, Теребля, Терешул, Торунь, Угль, Уйбарово, Мале Урмезово, Чаповці, Червеньово, Чумальово, Шандрові, Широкий Луг, Ясіня, Бороняво. За допомогою влади греко-католики до жовтня 1925 р. повернули собі власність у Великій Кривій, Підплеші, Бедевлі, Стеблівці, Нижньому Ясіні, Ве-

ликому Бочкові, Старому Давидкові, Кушниці [55]. Боротьба між православними і греко-католиками дійшла апогею в с. Верхня Апша, де 24 квітня 1926 р. був убитий пострілом з рушниці місцевий православний священик І. Попович [56].

23 квітня 1925 р. був прийнятий чехословацький закон „Про взаємні відносини між різними віросповіданнями”. Закон спрощував процес зміни віросповідання. Особа, якій виповнилося 16 років зверталася до окружного уряду з усною, або письмовою заявою про перехід у іншу церкву. Після чого окружний уряд видавав прохачу письмове посвідчення та повідомляв священика, з церкви якого виступив вірник [57]. §10 IV частини Закону регулював питання користування цвинтарями. Вказувалося, що якщо у селі представники одного віросповідання не мають кладовища, то вони повинні ховати своїх покійників на сільському цвинтарі, але якщо останній відсутній, то тоді на цвинтарі іншого віросповідання [58]. Необхідно відмітити, що деякі параграфи закону 1925 р. ідентичні вимогам православних громад, що були викладені в меморандумі до президента ЧСР Томаш Масарика у 1920 р. Таким чином, влада намагалася припинити релігійну боротьбу, що виникала внаслідок від-

сутності необхідних розпоряджень. З боку місцевих чеських урядовців було чимало зловживань у вирішенні релігійних питань. Наприклад, Мукачівський окружний начальник Соліч заборонив православному священику Всеволоду Коломацькому відправляти службу у Старому Давидкові навіть у приватному будинку [59].

Отже, період першої половини 1920-х рр. на Підкарпатській Русі відзначався релігійною боротьбою між представниками греко-католицької та православної церков. Чехословацька влада у перші роки свого врядування проводила толерантну політику стосовно всіх релігійних конфесій. Відсутність чіткого законодавства про культу призвело до того, що православні вірники, де вони мали більшість у селах, почали займати колишні греко-католицькі храми. На Підкарпатській Русі постала складана ситуація з церковним майном, яким після переходу у православ'я навіть усієї громади, володіла Мукачівська греко-католицька єпархія. Слабка поінформованість населення та відсутність чіткого керуючого центру у православній церкві призводило до конфліктів з поліцією та окружними урядами, що негативно відзначалося на обличчі православного руху.

Список використаних джерел:

1. Делеган М. Круті стежки православних закарпатців // Віче. – 1999. – №8. – С. 133.
2. Магочій П.-Р. Формування національної самосвідомості: Підкарпатська Русь (1848-1948). – Ужгород, 1994. – С. 112.
3. Атанасій (Пекар), ЧСВВ. Нариси історії церкви Закарпаття. У 2 т. – Рим-Львів: В-во отців Василян „Місіонер”, 1997. – Т. 1. Ієрархічне оформлення. – С. 113.
4. ДАЗО. – Ф. 28. – Оп. 5. – Спр. 10. – Арк. 7.
5. ДАЗО. – Ф. 28. – Оп. 5. – Спр. 63. – Арк. 10-10 об.
6. ДАЗО. – Ф. 63. – Оп. 2. – Спр. 113. – Арк. 27.
7. ДАЗО. – Ф. 63. – Оп. 2. – Спр. 49. – Арк. 22.
8. Там само. – Арк. 2 об.
9. Там само. – Арк. 3 об.
10. Там само. – Арк. 5.
11. ДАЗО. – Ф. 28. – Оп. 3. – Спр. 35. – Арк. 1.
12. Лучанській „отпуст” // Наука. – 1920. – 5 грудня. – С. 3.
13. „Велики Лучки і православие в Подкарпатской Руси” // Русин. – 1921 р. – 1 января. – С. 2.
14. Карпато-Русский вестник. – 1921. – 8 мая. – С. 6.
15. Рубіш Ф., Рубіш-Чучвар В. Мараморш-Сігетський процес в контексті історії християнської церкви. – Ужгород: Патент, 2005. – С. 137.
16. ДАЗО. – Ф. 151. – Оп. 7. – Спр. 1041. – Арк. 8.
17. Там само. – Арк. 24.
18. Там само. – Арк. 24.
19. Протест Капітулы против Схизматических-большевицких насилствій // Наука. – 1921. – 20 февраля. – С. 2.
20. ДАЗО. – Ф. 151. – Оп. 7. – Спр. 499. – Арк. 17.
21. Там само. – Арк. 19.
22. ДАЗО. – Ф. 63. – Оп. 2. – Спр. 181. – Арк. 115.
23. Там само. – Арк. 115 об.

24. Пушкаш Л., о. Кир Теодор Ромжа: Життя і смерть. – Львів: Ін-т Історії Церкви Львівської Богословської Академії, 2001. – С. 75.
25. ДАЗО. – Ф. 63. – Оп. 2. – Спр. 49. – Арк. 11.
26. Там само. – Арк. 6.
27. Там само. – Арк. 6 об.
28. Там само. – Арк. 7.
29. Там само. – Арк. 7 об.
30. Там само. – Арк. 8.
31. Там само. – Арк. 10.
32. Там само. – Арк. 10 об.
33. Боротьба з русофільством и православием // Руська нива. – 1922. – 29 июня. – С. 1.
34. Véres zavargások Bedőházán // Uj Közlöny. – 1922. – 20 június. – X. 2.
35. ДАЗО. – Ф. 63. – Оп. 2. – Спр. 113. – Арк. 23.
36. ДАЗО. – Ф. 151. – Оп. 7. – Спр. 1041. – Арк. 23.
37. ДАЗО. – Ф. 151. – Оп. 7. – Спр. 720. – Арк. 8
38. Там само. – Арк. 3 об.
39. ДАЗО. – Ф. 63. – Оп. 1. – Спр. 109. – Арк. 22.
40. Там само. – Арк. 20 об.
41. Там само. – Арк. 23.
42. Там само. – Арк. 47.
43. Там само. – Арк. 47.
44. Там само. – Арк. 30.
45. ДАЗО. – Ф. 28. – Оп. 5. – Спр. 288. – Арк. 21 об.
46. Там само. – Арк. 22.
47. ДАЗО. – Ф. 151. – Оп. 7. – Спр. 1041. – Арк. 17.
48. Там само. – Арк. 18.
49. ДАЗО. – Ф. 151. – Оп. 7. – Спр. 1042. – Арк. 47.
50. Там само. – Арк. 51.
51. ДАЗО. – Ф. 151. – Оп. 7. – Спр. 1043. – Арк. 124.
52. Там само. – Арк. 124.
53. ДАЗО. – Ф. 151. – Оп. 7. – Спр. 1048. – Арк. 39.
54. Там само. – Арк. 77 об.
55. Душпастирь. – 1925. – №8. – С. 401.
56. Православный священник убит униатом // Русская Земля. – 1926. – 26 апреля. – С. 1.
57. Новый чехосл. Закон „О взаимных отношениях между разными вероисповеданиями” // Душпастирь. – 1925. – №6. – С. 277.
58. Там само. – С. 279.
59. Открытое письмо священника В. Коломацкого // Русская Земля. – 1925. – №23. – С. 6.

Аннотация

В статье рассматривается процесс религиозной борьбы между униатами и православными на Закарпатье в первой половине 1920-х годов. Анализируются причины и результаты конфессиональной борьбы на примере отдельных населенных пунктов. Отмечается, что эта тенденция негативно отбивалась на положении обеих церквей.

Summary

In the article the process of religious fight between unyats and orthodox of Transcarpathia in the first half 1920th is under research. Reasons and results of confession fight are analysed on the example of the certain local settlements. The conclusion is made that this tendency negatively influenced the positions of both churches.